

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 19 september 2021

Leren en doen

Alex van Heusden

Mijn eerste Joodse leraar was rabbijn Yehuda Aschkenasy. *Zichrono livracha*, 'zijn nagedachtenis zij tot zegen'. Yehuda was een karakteristieke Joodse leraar. Een die vasthield aan de opdracht: 'Leid veel leerlingen op.' Niet om ze kopieën te maken van jou, jouw beeld en gelijkenis, maar om, al vragend en zoekend, verder te komen. Yehuda beschouwde ons eerder als zijn leerlingen dan als studenten die ook nog bij hem college moesten lopen, omdat het curriculum het zo voorschreef. Leerlingen. En wat een leerling met name moet doen, naast kennis vergaren en groeien in inzicht, vanzelfsprekend, dat moet ook, maar vooral: een gaaf mens worden. *Tam ve'jasjar* zoals Job genoemd wordt: een mens 'uit één stuk' (Job 1:1) - open, eerlijk, warm, genadig, volledig toegewijd aan mensen.

Yehuda was een verhalenverteller. Die verhalen ontleende hij grotendeels aan de Talmoed. Zo vertelde hij eens over iemand die Jood wilde worden en aan rabbi Hillel de vraag stelde: 'Leer mij de Thora kennen in de tijd dat ik op één been kan staan.' Die vraag had hij eerder gesteld aan een andere leraar, maar die had hem vervolgens de deur gewezen. Nu kan de een wat langer op één been staan dan de ander, maar goed. Rabbi Hillel aanvaardde de uitdaging. Hij zei: 'Wat jij niet wil dat jou geschiedt, doe dat ook niet aan een ander. Dat is de hele Thora. De rest is commentaar. Ga heen en leer.' Anders gezegd: als je dit weet, ga dan naar het leerhuis en bestudeer de hele Thora vanuit dit beginsel: 'Wat jij niet wil dat jou geschiedt, doe dat ook niet aan een ander.' *Kelal gadol* - zo wordt dit genoemd, de grote, gulden regel.

Yehuda vertelde ook eens dit verhaal, over twee leraren, rabbi Tarfon en rabbi Akiva. Die lagen eens aan in een bovenzaal met enkele oudsten die hen de vraag stelden: 'Wat in het leven is belangrijker, leren of doen?' Rabbi Tarfon antwoordde: 'Doen is belangrijker dan leren.' Maar rabbi Akiva antwoordde: 'Leren is belangrijker dan doen.' Waarop allen antwoordden: 'Leren is belangrijker, want leren leidt tot doen.'

Dat is vanouds Joods leren: vragen stellen, onophoudelijk. Niet te snel tevreden zijn met het antwoord. En liever leven zonder antwoord dan met antwoorden die geen antwoord zijn.

Ook Jezus van Nazaret, *Jesjoea* in zijn eigen tongval, was een Joodse leraar. Zoals beschreven in de berichten over hem, gaf hij de voorkeur aan het vertellen van verhalen. 'Parabels' noemen we die, 'gelijkenissen'. Iets wordt vergeleken met iets anders. Zoals hier (Lukas 13:18-19):

Waar lijkt het op, het koninkrijk van God,
waarmee zal ik het vergelijken?
Het lijkt op een mosterdzaadje:
een mens neemt het en zaait het in zijn tuin,
het schiet op en wordt een boom
en de vogels van de hemel slaan hun tent op in zijn takken.

Waarom een mosterdzaadje als punt van vergelijking? In de Oudheid gold mosterdzaad als het meest gevreesde onkruid dat men daarom wil weghouden van cultuurgrond. De Romeinse schrijver Plinius de Oudere (circa 23-79) schreef erover in zijn omvangrijke encyclopedische werk *Naturalis Historia*. Het gevreesde, het verachte, het minst bruikbare, uitgerekend dat wordt vergeleken met het koninkrijk van God. Toegepast op mensen: het koninkrijk van God,

die nieuwe wereldorde, komt allen ten goede, ook en allereerst die mensen die niet in tel zijn, niet gezien worden - geknecht en vernederd.

Jezus leidde leerlingen op, niet enkel mannen, ook vrouwen. En het waren er meer dan twaalf. Die twaalf wier namen wij hebben gehoord, gekozen uit een groter getal van leerlingen, vormden een kernkring, zij waren Jezus' vaste gezelschap. Een veelkleurig gezelschap, dat zeker. Een doorsnee van het volk: vissers, een belastingpachter of tollenaar, een Zeloot. Binnen de kring van de leerlingen is plaats voor tegengestelde visies en keuzes. Een belastingpachter staat in dienst van de Romeinse bezettingsmacht, een collaborateur dus. Een Zeloot, 'ijveraar', is een uitgesproken vijand van Rome, bereid naar het zwaard te grijpen om het grote Imperium te bestrijden en ten slotte uit het land te verjagen.

Wat is de boodschap van deze lijst van twaalf? Het verlangen om het zo verdeelde volk van Judea en Galilea voor een definitief uiteenvallen te behoeden. En dat verlangen wint nog aan urgentie na het uitbreken van de Judese opstand tegen de Romeinse bezettingsmacht die eindigt met de verwoesting van Jeruzalem, stad en heiligdom, in het jaar 70. Hoe het geslagen en verslagen volk weer op de been brengen en nieuw perspectief bieden? Hoe verder? Is er wel een verder? Op die vragen probeert de messiaanse beweging in naam van Jezus een antwoord te formuleren. Het evangelieverhaal van Lukas, geschreven na de grote catastrofe, is een poging tot een antwoord. Daarom lezen we over 'heel veel volk, overal uit Judea en uit Jeruzalem', mensen die genezen wensden te worden van alle pijn en leed hen toegebracht, eerst door de Zeloten, de Judese vrijheidsstrijders die zo onverstandig waren een niet te winnen opstand te ontketenen; daarna door de Romeinse legioenen die onbarmhartig toesloegen. Verlangen naar genezing en nieuw leven. 'Van hem ging een kracht uit die allen genas.'

Als we bladeren door de evangelieverhalen en andere oude bronnen, komen we een keur aan namen tegen, uit verschillende generaties: Maria, genoemd 'van Magdala', Johanna, de vrouw van Chusas, en Susanna, weldoeners van de messiaanse beweging, sponsors (Lukas 8:2-3); en Natanaël en Tomas, genaamd Didumos, 'Tweeling' - was hij de tweelingbroer van Jezus? Die mare ging ook rond op den duur. En Jozef van Arimatea, ook een leerling, maar in het geheim (Johannes 19:38).

Mannen en vrouwen, allen leerlingen. Maar niettegenstaande alle diversiteit, die kernkring van twaalf bestond enkel uit mannen. En die worden 'gezondenen' genoemd, in het Grieks *apostoloi*, gezonden om het goede nieuws van bevrijding uit te dragen. Konden vrouwen geen 'gezondenen' zijn, stonden die een treetje lager?

Een passage uit de brief van Paulus aan de Romeinen, geschreven in de late jaren vijftig van de eerste eeuw, doet iets anders vermoeden. In die brief groet hij een vrouw, genaamd Junia, over wie hij zegt dat zij in hoog aanzien staat als gezondene.

Nog in de vierde eeuw schreef bisschop en leraar Johannes Chrysostomos, 'Guldenmond', over haar: 'Het is groots een apostel te zijn. Maar te behoren tot de aanzienlijken onder de apostelen - bedenk toch wat een schitterende lofprijzing dat is! Zij waren aanzienlijk vanwege hun werken en hun deugdzaamheid. Inderdaad, hoe groot moet de wijsheid van deze vrouw zijn geweest dat zij zelfs waardig bevonden werd de titel van apostel te dragen.'

Maar Johannes Chrysostomos ten spijt heeft er in de loop der eeuwen een proces van verduistering plaatsgevonden. Junia werd Junias, de vrouw getransformeerd in een man. En wel onder het mom: omdat een vrouw geen apostel kan zijn geweest, kan de vrouw die hier

apostel wordt genoemd, geen vrouw zijn geweest. Maar het heeft er toch alle schijn van dat, in de dagen van Paulus, naast mannen ook vrouwen geroepen 'gezondenen' waren. De Statenvertaling uit 1637 heeft Junias. Alle recente vertalingen hebben Junia. Een niet mis te verstane correctie.

Wij hier bijeen, vrouwen en mannen. Of, als je dat anders beleeft, een variant binnen de afkorting LHBTIQ+. Hoe dan ook zijn we niet echt een afspiegeling van de samenleving. Velen hoog opgeleid, in goeden doen, hoewel niet allen. Overwegend oud tot zeer oud, bijna zonder uitzondering wit. Het is zo gegroeid, in wat begonnen is als Studentenekklesia, meer dan zestig jaar geleden.

Om samen te leren moeten we onderling het gesprek aangaan. Samen de teksten lezen die ons willen inspireren en richting geven. Het daarin uithouden met elkaar. Verschillen niet bagatelliseren, maar ook niet onnodig uitvergroten. Zoeken naar wegen om elkaar vast te blijven houden.

Wij, deze mensen, hier en nu, op deze aarde die dreigt weg te kantelen - het zou al vijf over twaalf zijn - kunnen wij ons dat Grote Verhaal in schrijven dat ons van eeuwen her is aangereikt?

Wie of wat zijn wij hier? Een plaats, zo probeer ik, waar mensen bijeenkomen die zich aangesproken weten, 'geroepen', door het visioen van een andere, nieuwe wereld. Dat visioen, deze wereld anders, koester je niet vanzelf, dat zit niet in je DNA. Het visioen, gegoten in de taal van de hoop, moet je leren, áánleren; blijvende training, in-oefening is nodig om het niet weer áf te leren. Onderhoud je het niet, je bent het zo weer kwijt. Er is zoveel dat je aandacht opeist en je liefst weg wil houden van het visioen.

Een gemeenschap als deze is een oefenplaats rondom het Grote Verhaal van bevrijding - oefening in volharding. Goed leren kijken naar wat er gebeurt, ten kwade én ten goede. Dat analyseren. Het goede in kaart brengen, benoemen en beamen.

Zoals wij hier bijeen zijn, onder één dak, allen leerlingen, zijn wij geroepen en daarom 'ekklesia' - geroepen om 'een van harte en van hoop' te verlangen naar 'een nieuwe aarde in gerechtigheid' en ook nog duurzaam. Om daaraan te werken.